

Čo môžete urobiť pre dieťa, ktoré ste si zamilovali

Rómske dieťa v nerómskej rodine

Obsah

Príhovor rodičom (úvodom)

I. časť: Príbehy (o hľadaní, láske a túžbe stať sa sebou)

II. časť: (rómske) Maličkosti veľkých rozmerov (od rodičov pre rodičov)

III. časť: Odporúčania náhradných rodičov a odborníkov pre podporu dieťaťa s rómskymi či polorómskymi koreňmi

IV. časť: Odporúčania terapeutov

V. časť: Základná literatúra a informačné zdroje

VI. časť: Užitočné informácie o ďalšej podpore

Milí rodičia,

v prvom rade - nie som žiadny expert na túto tému. Táto príručka totiž nie je ucelenou príručkou k tejto problematike. Je doplnkom k mnohým iným „príručkám“ či materiálom určeným adoptívnym, pestúnskym či profesionálnym rodičom.

Najskôr niekoľko spomienok:

Na jednom koncerte rómskeho a nerómskeho združenia, ktorý Návrat spolu s OZ Šachovnica pred rokmi v Banskej Bystrici organizoval, som mala príhovor. Po ňom som na úvod spoločenského večera vyzvala do tanca otca mojej kamarátky Ivany – „echtovného“ Róma v krásnom rómskom kroji. Keď ma v tanci viedol, opatrne mi držal ruku, rozžiarenými očami sa na mňa neprestával dívať a krútil hlavou: „Viete, ešte nikdy ma biela žena nepozvala do tanca.“ Asi som porušila vtedy všetky zvyklosti, asi som príliš nerozmýšľala nad tradíciami. Ale keď sme tak spolu tancovali, uvedomovala som si, že sme krásne iní. A že tomu chcem viac rozumieť. Možno aby sa nám lepšie tancovalo... Mimochodom, v tanci ma viedol ako pravý gentleman.

O pár rokov neskôr som bola na návšteve v rodine. Hovorili sme s adoptívnou maminou, ktorá mala rómske korene.

Hovorila o svojom zážitku z Klubu náhradných rodín.

Povedala to jednoducho, ale jasne: „Boli tam rodiny s našimi deťmi. Však to nie je len tak. Viete, ja by som si „gádzovské“ dieťa do rodiny k sebe nezobrala – však neviem ako „gádzä“ vychovávať. To by mi musel niekto radiť.“

Odvtedy som stretla vďaka svojej práci mnoho rodín, ktoré prijali k sebe domov deti s rómskymi či polorómskymi koreňmi. Stretla som mnohých ďalších, ktorí o tom rozmýšľali, ale mali veľa otázok, strachu a niektorí aj predsudkov.

A stretla som mnoho detí, ktoré prišli do nových rodín s vlastnými bolesťami, strachom, ale aj nádejou. A mali ich všetky, bez ohľadu na svoje korene či pôvod.

Ak držíte v rukách túto publikáciu, pravdepodobne vás táto

téma zaujíma alebo sa vás týka. Keď som sa rozhodla dať dokopy niečo obyčajné a praktické k tejto problematike, netušila som, aké krásne stretnutia a rozhovory ma čakajú. Ďakujem všetkým, ktorí ma podporovali pri zbieraní materiálov do tejto publikácie a ktorí do nej čímkoľvek prispeli. Príručka je pestrou mozaikou v prvom rade skúseností a námetov od konkrétnych rodičov, ktorí si prijaté deti zamilovali celé a zverejnili, ako ich podporujú. V publikácii nájdete aj výsledky výskumu o deťoch v náhradných rodinách realizovaného v 105 adoptívnych a pestúnskych rodinách z celého Slovenska. Ďalej sú tu čriepky zo seminára „Rómske dieťa v nerómskej rodine“ a odporúčania terapeutov, ktorí pomáhajú deťom s traumatickou skúsenosťou (tretia a štvrtá časť publikácie). Posledné dve časti sú venované literatúre a iným informačným zdrojom, z ktorých môžete čerpať pre lepšiu orientáciu v téme a ďalšej odbornej i laickej pomoci z našej strany.

Najviac zo všetkého som vďačná, že mohla vzniknúť prvá časť publikácie. Je to vďaka trom krásnym dámam, ktorých príbehy ma utvrdili, že táto mozaika môže mať zmysel. Radujem sa úprimne z toho, že všetky tri osobne poznám a že obohacujú môj život a moju prácu.

Som rada, že mi dovolili použiť svoje príbehy, a tak obohatiť nás všetkých.

Dana Žilinčíková

I. časť: Príbehy (o hľadaní, láske a túžbe stať sa sebou)

Príbeh prvý: Búračka mýtov

Prichádzam autobusom do malej dediny. Uvedomujem si, že JU poznám asi trinásť rokov. Vyrástla na krásnu dámu s dlhými havraními vlasmi. Vystúpim z autobusu, zakýva mi. Usmejem sa a pobehnem k nej. Objímeme sa. Náš vzťah je za tie roky osobitý. Nastupujem do auta. Vodičský preukaz má niekoľko mesiacov – šoféruje dobre, pokojne a rozvážne. Vchádzame do dediny. Je to taká bežná dedina na strednom Slovensku. Je v nej veľa bielych – bohatších, stredná vrstva, i tých chudobnejších. Niektorí z chudobnejších sa nevedia vpratať do kože, ako na každej dedine či v meste. A žijú tu aj Rómovia či cigáni v niekoľkých domoch i bytovkách. Tí chudobní: bieli či nebieli majú množstvo problémov.

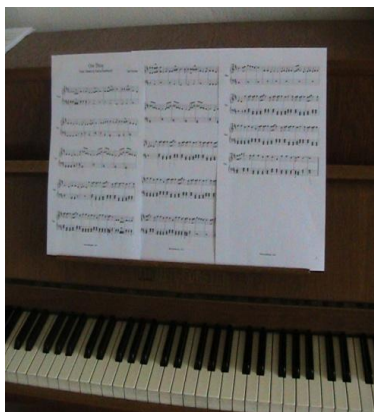
Evka zastaví auto, vystúpime. Sedíme s ňou a jej pestúnkou na záhrade. Počúvam kúsky jej života: je jediná Rómka v dedine, ktorá má vodičák. Rómovia sa s ňou nekamarátia – žije predsa u gádzov, chodí na strednú pedagogickú školu. Nemá veľa kamarátov ani medzi bielymi. Nie je ich veľa, ale tých pár stojí za to, ako povie. Už od detstva bývala často chorá a veľa času trávila v nemocniciach. To znamená doháňať školu, mať individuálne vzdelávacie plány a byť aj často mimo rodiny a ostatných detí. Je dospelá – vie, že je Rómka, vie, ako sa volá, odkiaľ pochádza, stretla sa so svojou pôvodnou rodinou. Neuteká nikam, je pevne zakorenená v pestúnskej rodine. Chce to, chcú to. Majú svoje zajtrajšky a premýšľajú

o spoločnej budúcnosti. V dedine predvíčuje zumbu. Ona – Rómka. Aj vďaka tomu chodia na zumbu aj gádzovky, aj Rómky.

„Určite pomohlo, že ona, (ukáže na pestúnsku mamu) je učiteľka v škole, v tej prípravke, kde sú väčšinou rómske deti. Vedela, aké sú a urobila pre ne veľa, aby zvládli školu. Tam mala takú prípravu na mňa. A ešte jej asi pomohlo aj to, že predtým robila v tom zariadení, kde som bola a rozumela takýmto deťom.“

Jej snedá plet sa úplne k tej červenej hodí. Krásna ako princezná.

Ešte stále mám pred očami a v ušiach, ako hrá Coldplay, ale aj Vltavu. Presne na tomto klavíri.

Za tie roky si od miestnych bielych pestúnka užila množstvo rasistických poznámok. Niektoré – napríklad od detí – jej boli povedané priamo, iné sa dozvie len sprostredkované. Pamätám si, ako si mnohokrát vzdychla. Pozerám na ne, na obidve a je mi jasné, že v tomto prostredí to nie je idylka. Ale tá blízkosť medzi nimi, tá atmosféra akéhosi magického

vztahu, ktorý napriek všetkým a všetkému je prítomný už toľko rokov a neustále sa prehľbuje, to mi vyráža dych. A preto k nim chodím aj mimo môjho pracovného času. Ony to už vedia – chodím si k nim oddýchnuť.

Evka krásne tancuje s „krídlami“ a vie mi navariť výbornú kávu. Mám radosť, keď mi zahrá na klavíri trebárs Vltavu a keď od nich odchádzam, vždy sa objímeme. Má krásny úsmev a pekne vonia.

„Vedela som, že ju mám podporiť v hudbe a tanci. Je jej to prirodzené. Je dôležité, aby žiarila.“ hovorí pestúnska mamina.

Príbeh druhý: Tá, ktorá je originál.

Nepoznám JU dlho, ale ako sa to vezme. Poznám jej adoptívnych rodičov, teda ako sa to vezme. Vnímam ich dlho, i keď z dialky. Žijú v Bratislave. Obaja nesú pre mňa v sebe hodnoty, ktorým dôverujem. On- veľký chlap, ona- maličká. Obaja sa motajú okolo kníh a v kruhoch, ktorým sa hovorí intelektuálne. Patrili k prvým, ktorých som spoznala ako tých, čo „majú rómske dieťa“. Bolo to dávno, keď som JU prvýkrát videla ako drobné počerné dievčatko.

Tento rok v lete som sa s ňou posadila do parku. Vôbec mi pri nej nenapadla lavička, ale úplne samozrejme som si s ňou chcela sadnúť na zem – na trávu. „Prekecali“ sme vyše hodiny a stále som mala pocit, že je o čom. Fascinovala ma svojou originalitou. Maruša je krásna. Má 18 rokov. Jej výzor mi pripomína ulicu niekde v New Yorku – nezávislá mladá baba

s názorom. Vôbec by som sa nečudovala, keby rovno odo mňa bežala niekde hrať či spievať. Dredy jej pristanú. Oblečenie? Jednoducho presne na ňu – k jej gestám, k jej slovníku, k jej bytosti. Neskôr v lete som ju stretla v Banskej Štiavnici – tiež mi tam akosi pasovala. Skúšali nejaké divadlo. A ešte som ju zazrela v projekte Živá kniha. Priznávam otvorene, bola som očarená. Je v piatom ročníku bilingválneho gymnázia.

Keď som jej povedala, že potrebujem dať dokopy niečo pre tých, ktorí prijímajú rómske dieťa, usmiala sa, zamyslela sa a potom náš rozhovor jednoducho plynul:

„Ak sú s tým náhradní rodičia v pohode, že to chápú, že to je z inej krvi – potom pochopia, že - že sú to iné svety, ktoré sa spoja.“

„Keď som mala trinásť, nepáčilo sa mi, že som cigánka. Ak sa dalo, vyhla som sa hovoriť o tom, že som adoptovaná. Často tu v Bratislave na mňa hovoria po španielsky – myslia si, že som mulatka a cudzinka. Raz sa mi stalo, že sa ma jeden chlapík spýtal po cigánsky: „Kam ideš?“ Potešilo ma to, spoznal, kto som. Bratislava je bezpečná. V Žiline to bolo inak, pripadalo mi to trápne – prísť z kvázi liberálnej Bratislavy do Žiliny, kde majú zaškatulkovaných cigánov. Dávala som si tam pozor. Tu je to ľahšie. „Náckov“ rozoznám, viem, čo robia, viem utiecť. Najhorší sú obyčajní ľudia za okienkom na pošte, v Lidli, nerozoznám ich.“

„Nie je dňa, kedy si nespomeniem na moju biologickú matku. Chcem ju spoznať a cez ňu sa spoznávať. Musela som sama sebe prestať klamať, že to je všetko v pohode, mám však strach a potrebujem vedieť o všetkom, čo bolo.“

Od tej chvíle v parku ju nosím v hlave a keď o nej premýšľam, lepšie sa mi táto príručka píše. Možno to ani netuší, ale dáva mi silu. Mimochodom, nájdete ju hovoriť aj v krátkom filme Návrat s Návratom, ktorý urobili Voices v roku 2013, (nájdete na webe Návratu). O jej Živej knihe si môžete prečítať aj na stránke Asociácie náhradných rodín. Odporúčam ju nielen čítať, ale aj zažiť☺.

Príbeh tretí: Keby žila medzi Indiánmi, možno by mala meno Vánok

Janku nepoznám dlho. Zažila som s ňou niekoľko vzácnych stretnutí na pôde vysokej školy. Moja známa mi vtedy pošepala: „To je naša veľmi šikovná doktorandka“. Jej snedá pleť dáva tušiť niečo exotické. Ako sama povie o sebe, žila v pestúnskej rodine, kde jej rómska identita nebola podporovaná. Pomaly, opatrne sa s ňou zoznamuje až teraz, keď je už vydatá, má svoj vlastný domov a svoj život. Rovnako ako dve iné mladé dámy, ktorých časti príbehov tu uvádzam, aj ona ma „dostala“. Má nádherný úsmev a keď prehovorí, uvedomujem si, že je v nej toľko krásnej a ušľachtilej energie a akejsi vnútornej žiari a lásky.

„Jedného leta som sa rozhodla, že sa nebudem opalovať, že si všetko pozakrývam a tým pádom budem mať pleť ako ostatní, pretože oni sa opália a budú rovnako tmaví ako ja. Hrabali sme sená a vtedy ste veľa na slnku, takže opáliť sa do hneďa ide veľmi rýchlo. Bola som oblečená do montérok až po krk,

aby ma slnko nezasiahlo. Chcela som byť biela alebo nebyť tmavá. Nepomohlo ☹. Odvtedy som s tým prestala.”

Keď som sa s Jankou rozprávala o tejto publikácii, spomenula ďalšiu úsmevnú príhodu zo svojho života. Vydala sa do rodiny, ktorá žila v „plnogádzovskej” dedine, bez jediného Róma. Sused, ktorý ju zbadal, prišiel za jej svokrom a povedal mu: „Počúvaj, ale však ona je tmavá a my tu Rómov nemáme.” Svokor bez zaváhania odpovedal: „Ona je moja nevesta, takže je naša.“ Odvtedy sa vraj už nikto k tomu nevyjadruje.

Janka strávila so mnou a s inými adoptívnymi a pestúnskymi rodičmi a odborníkmi krásny čas na seminári k téme „Rómske dieťa v nerómskej rodine“ (jar 2013). Navlečená v krikľavo farebnej rómskej sukni bola nádherná. Ďakujem jej, že tam

vtedy hovorila o sebe. Aj vďaka nej je táto “príručka” snád’ dostatočne pravdivá.

II. časť: (Rómske) Maličkosti veľkých rozmerov (od rodičov pre rodičov)

V tejto časti nájdete obyčajné skúsenosti adoptívnych, pestúnskych a profesionálnych rodičov a námety do bežného života, aby prijaté deti mohli byť samy sebou. Pestrá mozaika z rôznych kútov Slovenska nie je zoradená podľa žiadnych priorít či dôležitosti, ale hlavne srdcom. Slúži výhradne na podporu a inšpiráciu. Ďakujeme všetkým, ktorí do nej prispeli. Samozrejme, skúseností a možností pre túto tému je oveľa viac než uvádzame.

Hľadanie toho, čo dá silu a inšpiráciu.

„Nám sa páči tento citát a asi preto robíme, čo robíme a žijeme to, čo žijeme,“ mama Martina, syn Oliver:

„Adopciou sme zmenili charakter našej rodiny navždy. Nie sme belošská rodina, ktorá si adoptovala dieťa kultúrnej menšiny. Sme menšinová rodina. Vždy budeme.“

neznámy adoptívny otec (citát je z knihy Adopcia, vzťah založený na sľube, Schooler, 1999, s. 219).

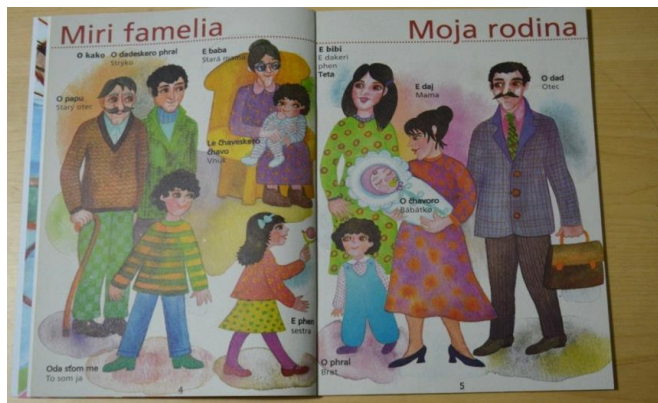
Počúvanie pôvodnej rómskej hudby.

„CD s pesničkami od *Phurikane gila*... Oli má rád tú hudbu, preto sa aj rozhodol pre hru na husle...“

Obohatenie sa jazykom.

„*Maľovaná čítanka RODINA*, je pre nás dôležité byť spolu, z tejto knižky sme sa naučili, ako sa po rómsky povedia jednotliví členovia rodiny (mama, otec, atď.)“

„Ale z nej sme sa naučili aj to,ako sa volajú po rómsky jednotlivé hudobné nástroje...“

Konstruktívne a pozitívne využitie všetkého, čo sa dá.

„Festival - Fest teprindzaras amen / spoznajme sa ...
v Martine, skvelé podujatie.“

„Na festivale sme boli aj pri koči - ukážka pre deti, na akých vozoch kočovali kedysi Rómovia...“

„Na festivale pri voze s kamarátkou ... hrá, že idú kočovať ☺, zakývali nám vysmiati:),**na cigánsky bašavel zas radi prideme :)**

Vytvorenie knihy života v spolupráci s dieťaťom.

„Knihu jej života robíme s ohľadom na jej pôvodnú rodinu. A s úctou k nej. Aby mala byť aspoň trochu na čo hrdá.“ Aké jednoduché, niekoľko slov a dieťa sa môže vidieť viac pozitívne.

Podpora tvorivosti, hľadania, skúšania, výnimočnosti a úspechov.

„No a takto sa mi chce obliekať stále - dlhé sukne, farebné, červené, korále, kabelky, takto mi chodí doma. Vonku to korigujem, snažíme sa ulahodiť aj mojej duši a aj jej. Len čo má sukňu, tak si ju stiahne na kolená, aby mala dlhú. Kričí na mňa: „Až dole mami, dlhú chcem, akú majú tety po zem!“
Martina, pestúnska mama

„Od začiatku, to (podporu rómskych koreňov) mám nastavené ako prioritu. Rómstvo v našom dieťati vnímam ako pridanú hodnotu. Najskôr sme ju vláčili po festivaloch, denne bola konfrontovaná s tým, že je iná. Niekedy sa hanbí za to, že je cigánka. Vtedy potrebuje viac istoty, že ju milujeme, aj keď sa hanbí.“
Adriána, adoptívna mama 12-ročnej krásnej slečny.

„Moja gypsy má svoje gypsy :-) ten kôň je gypsy horse (írsky cob, tinker) :-). No nemohla som ho nekúpiť. O vznik tohto plemena sa postarali kočovní cigáni už v stredoveku. Aj ten názov írsky tinker vznikol odvodením od vtedajšieho najrozšírenejšieho povolania Rómov - drotárstva. Hovorí sa, že kočovný život cigánov vytriedil tie najodolnejšie jedince,

ktorým stačila aj chudobná pastva a veľmi populárne sú aj na americkom kontinente, kde sa začali dovážať z Írska. Inak aj ja na Veronike vidím, že má „cigánsku“ krv, ona je doslova dieťa vetra. Bezstarostná, spontánna, úprimná, zároveň tajomná, kone bežali oproti nám a nevedeli sme ich nasmerovať do výbehu, keď sa postavila pred ne, zdvihla ruku a povedala - hooooou, kobyľa, hoooo a Misty aj so žriebäťom zastali ako na povel. Krvi by sa nedorezal a ona len stála. Je veľmi empatická, vnímavá, jej pohľad „do duše“ vás prešpikuje nevyslovenou otázkou skrz naskrz a v momente odhalí klamstvo. Veľmi vníma mimiku.“

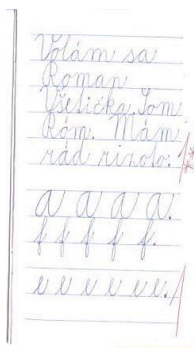
„... a toto je arabský plnokrvník, nemá problém ani s ním :-), keby žila pred sto rokmi, určite sa živí kradnutím, pašovaním a kšeftovaním s koňmi :-) ... o osemnásť, dvadsať rokov vyskáče zlato v olympijskom parkúre...“

„...básnická prvotina Dušana Onodyho určite stojí za prečítanie. Keď bude Veri „ozajstne“ zaľúbená, dám jej ju. Fotky vznikli v Martine na podujatí Te prindžaras amen – Spoznajme sa.“

„Tento sloh napísal Romanko ako domácu úlohu, teda nie v škole. Ako prvák mal za úlohu napísať tri vety o sebe. Prvá mu išla ťažko, preto mu manželka napovedala, že môže napísať ako sa volá, tie ďalšie napísal sám. Teda som Róm s veľkým R. Romanko vie, že je Róm. Otvorene pred druhými deťmi nehovorí, že je Róm, skôr pred dospelými – napríklad s babkou. Skôr my ho podporujeme v tom, aby o tom vedel. A aj keď je nejaký Róm nablízku, tak vytvoríme nejakú súvislosť a prirovnanie.

V škôlke ho deti spájali skôr s černoškom a babka mu tvrdila, že je opálený a že nie je Róm. Ako dieťa je bezprostredný. Strašne rád prejavuje emócie, oslavuje, rozdáva darčeky, nosí kvety.“ Marek, adoptívny otec

„Na konci týždenného tábora nemal čas ani jesť, ani spať, mali záverečný program na amfiku zo všetkých tanečných žánrov. Romanko mal sólo v rómskom tanci. Na záver celého vystúpenia dostávali deti, teda každé dieťa, diplom za niečo, čo ho vystihuje, prevažne to bolo v tanečnej oblasti.

Romanko dostal diplom „za talent, lásku a dobro, ktoré nám dal,“ čo asi vystihuje celú jeho charakteristiku. Všetkých si získa behom chvíľky, je veľmi empatický, so všetkým sa podelí, vystíska a na to, že počas roka mal len pár hodín tanca v ZUŠ, je ozaj talentovaný, stále si poskakuje, tancuje, je stredobodom pozornosti. Skôr inklinuje k starším teenagerom, s ktorými si rozumie viac ako z rovesníkmi.“ Marek, adoptívny otec

„Dominik, okrem toho, že je najlepší futbalista, je aj najlepší požiarnik a rybár. A kovboj.“ Marek a Silvia, adoptívni rodičia

Podpora vzťahu s prijatým dieťaťom a uznanie jeho prežitých traum.

„Romanko osobne skôr rieši otázku toho, či môže ostať u nás, keď je z domova, v čom ho musíme často utvrdzovať. Má rád, keď jeho i Dominika zabalíme ako bábätko.“

„Veľmi chcela psa. Ale ja som alergička. Tak som sa tomu bránila. Ale milujem ju, tak som urobila kompromis. Kúpila

som takého bez srsti. Mala ho dostať ako prekvapenie, keď príde zo školy. Myslela som, že bude šťastná, že ten pes jej prinesie šťastie. Ale jej reakcia ma naozaj zaskočila. Vtedy som si uvedomila, že naozaj trpí niečím oveľa zložitejším. Keď ho zbadala, pomedzi slzy povedala: „Som cigánka, som adoptovaná a ešte mám aj bezsrstého. Stále som iná!“ Čím je staršia, akoby bola citlivejšia na seba a na to, kým je. Je hrozne plachý človek, potrebuje náruč, hrozne si neverí vo vzťahu k rovesníkom, bojí sa osloviť deti, kým ju neoslovia...” Adriána, adoptívna mama úspešnej krasokorčuliarky – juniorky.

„Neviem, myslím že áno, zaoberá sa tým, či je cigánka, ale viac premýšľa o tom, že je z detského domova, prečo a o tom, že je adoptovaná. Potrebuje nás, aby sme jej s tým pomohli a aby sme o tom veľa hovorili.” Adriána, adoptívna mama.

III. časť: Odporúčania náhradných rodičov a odborníkov pre podporu identity dieťaťa s rómskymi či polorómskymi koreňmi.

Nasledujúce námety a odporúčania boli zozbierané v rámci výskumu realizovaného Katedrou sociálnej práce Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici (výskum sa dotýkal 105 rodín z celého Slovenska) a v rámci seminára „Rómske dieťa v nerómskej rodine”, realizovanej návratom na jar 2013. Seminára sa zúčastnili 7 adoptívni a pestúnski rodičia, z toho dvaja rómski, všetci majú prijaté deti s rómskym alebo polorómskym pôvodom. Ďalej bola na seminári 1 mladá dospelá s rómskymi koreňmi, ktorá vyrástla v nerómskej

pestúnskej rodine a 6 sociálnych pracovníkov, psychologov a špeciálnych pedagógov, ktorí sa podieľajú na príprave záujemcov o adopciu a pestúnstvo a na odbornom poradenstve a terapiách pre adoptívne a pestúnske rodiny.

“Viac než 80 % adoptívnych a pestúnskych rodičov oslovených v rámci výskumu, považuje za dôležité podporovať identitu, pôvod prijatého dieťaťa.” Z výskumu realizovaného Katedrou sociálnej práce PgF UMB v Banskej Bystrici v roku 2012/2013.

Aké zdroje pre podporu rómskej identity vieme už teraz použiť?

- rómska hudba, tanec a spev, rómske rozprávky
- rómske festivaly (remeslá - kováč, košíkár, brusič nožov...)
- stretnutie s rómskymi rodinami, náhradnými rodinami s rómskym dieťaťom (rozhovory, príklady)
- múzeá, filmy, divadlo, rómsky jazyk, rómske dejiny
- rómske noviny, literatúra, rómsky magazín, rómska relácia v rozhlase
- rómske oblečenie, rómske jedlo - marikľa, goja
- súčasná rómska kultúra (gipsy.cz, F6, Rytmus, R. Rikkon, M. Bundová, P. Žiga, A. Cibuľa, Cigánski diabli, M. Čekovský, L. Bílá, P. Lakatoš, Gypsi čáves, I. Kelarová a pod.)
- rómske osobnosti z inej sféry - napr. lekári, právnici, archeológovia, predavačky, čašníci, krajčíri a pod. - z nášho okolia

- kontakt s dospelým prijatým Rómom (adoptovaným alebo v pestúnstve)

Námety z výskumu:

Viac než 70 % rodín zahrnutých do výskumu podporuje identitu prijatého dieťaťa s rómskymi koreňmi tak, že podporuje ich vzťah s rómskymi kamarátmi, viac než 30 % rodín sa stretáva s rómskymi rodinami, viac než 40 % opýtaných rodín sa zaujíma o rómsku kultúru (piesne, hudbu, rozprávky). Okolo 15 % opýtaných rodín chodí so svojimi prijatými deťmi na festivaly a akcie rómskych organizácií alebo rómske festivaly.

Čo by malo byť zahrnuté do „desatoro“ náhradného rodiča s rómskym dieťaťom?

- akceptácia rómstva (priznávať rómstvo - „Mám ťa rada za to, aký si“),
- rôznosť je obohacujúca,
- hľadať a hovoriť o tom, čo je pekné na Rómoch,
- rozvíjať rómsky temperament (spontánnosť, temperamentnosť, umenie, šport...),
- stretávanie sa s rómskymi rodinami, inými rómskymi deťmi,
- ukazovať to pozitívne na Rómoch (umenie, kultúru...),
- naučiť dieťa reagovať na negatívne reakcie okolia (musí vedieť, na čo je hrdé),
- náhradná rodina, ktorá prijíma rómske dieťa by mala dostať „balíček“ informácií (o rómskej mentalite,

filozofii, kultúre, zvykoch, tradíciách, identite Róma a pod.),

- vyjasniť si svoju motiváciu a postoj (pokiaľ to nemajú rodičia „spracované“ - nebrať si rómske dieťa),
- pracovať a komunikovať aj so širším okolím, aby deti vedeli komunikovať o rómstve,
- dokázať vyhľadať v príbehu biologickej rodiny aj pozitívne okamihy, kontakt so súrodencami.

IV. časť: Odporúčania terapeutov

V nasledujúcej časti uvádzame ešte niekoľko jednoduchých odporúčaní, ktoré nám opakovane zdôrazňovali naše učiteľky – terapeutky (všetky pracujú s deťmi s traumatickými skúsenosťami).

Odporúčania Sandy Anderson, terapeutky z USA, Nancy Cohen, psychologičky z Kanady a Neery Paine, dotykovej terapeutky z USA:

1. **Napojte sa na príbeh dieťaťa** (dieťa predsa žilo svoj príbeh skôr, než ste sa s ním stretli – bez poznania minulosti nie je možné odvážiť sa do budúcnosti.)
2. **Naladte sa na jeho príbeh** (čokoľvek prežilo, získajte o tom viac informácií, než sú len tie z jedného zdroja. Čokoľvek prežilo, nezabúdajte, že ono to má ťažšie ako vy a potrebuje vás).

3. **Rešpektujte jeho príbeh** (hovorte mu pravdu primerane jeho veku a v pozitívnom jazyku. Nič nevie zraniť viac ako lož, nič nezneisťuje viac ako mlčanie.)
4. **Ctíte jeho korene** (hovorte pozitívne o jeho biologických rodičoch a rodine. Ak vám to nejde, pretože sa na nich príliš hneváte, požiadajte o pomoc odborníka, aby vám s tým pomohol.)
5. **Budujte si s dieťaťom vzťah** (dieťa, ktoré ste prijali, potrebuje oveľa viac než len zobrať si ho k sebe. Potrebuje vaše dôkazy lásky a vašu chuť byť s ním, aj keď vás nechce, aj keď vás zraní. Nedovoľte samy sebe, aby ste ho psychicky či fyzicky opustili.)
6. **Myslite na seba, na svoju psychickú i fyzickú pohodu** (potrebujete mať dosť síl a duševnú pohodu, aby ste mohli byť oporou dieťaťu, ktoré tak veľa stratilo, a ktorému bolo tak veľa ublížené. Pravidelný kontakt s odborníkom je zodpovednou voľbou.)
7. **Nemôžete za to, čo sa dieťaťu stalo – ani dieťa za to nemôže.** (Ale môžete dieťaťu svojím vzťahom a úctou k nemu a k jeho príbehu pomôcť, aby sa aj napriek tomu stal z neho čestný a dobrý človek.)
8. **Vzdelávajte sa a podelte sa s inými pestúnskymi či adoptívnymi rodinami** (prijatie dieťaťa a adopcia, pestúnstvo či iná forma náhradnej rodinnej starostlivosti, prináša postupne, ako dieťa rastie, nové témy, nové otázky, nové problémy. Opriete sa o odbornú literatúru, odborníkov a iných rodičov je určite dobré a pomáhajúce.)

V. časť: Základná literatúra a informačné zdroje

Banga, D.: Romano hangoro, rómsky šlabikár. Goldpress Publisher, 1993, 93 s., ISBN 80-85584-09-3.

Lacková, E.: Rómske rozprávky. Východoslovenské vydavateľstvo, 1992, 93 s., ISBN 80-0049-5.

Lacková, E.: Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou, 2010, 280 s., ISBN 978-80-87256-20-6.

Šándor, J.: Čierna ruža – E kaľi ruža (rómske rozprávky – Romane Paramisa), JEKHETANE – SPOLU, Prešov, 2008

Didi, L.: Príbehy svätené vetrom, Slovart, 2005

Banga, D.: Maľovaná rómčina a čítanka, Luludi, o. z., 2004

Moltová, Maziniová, J.: Cigánka. Technická univerzita vo Zvolene, 2018, 246 s., ISBN: 9788022830362.

Časopis **Nebyť sám** s témou **Rómske dieťa v náhradnej rodine** nájdete tu: <http://www.anr.sk/wp-content/uploads/2011/01/NEBYT-SAM-04.2004.pdf>

Článok **Černé dítě v bílé rodině** nájdete tu: <http://www.vzd.cz/cerne-dite-v-bile-rodine>

Průručka **Rómske dítě v náhradní rodině** – Rozum a cit – online - najdete tu: http://www.adopce.com/_files/adopce-01f73088f177faab63667d41c2f2af40/rozum-a-cit-romske-dite-v-nahradni-rodine.pdf

Průručka **Budování identity dítěte** – Rozum a cit – online - najdete tu: http://www.rozumacit.cz/sites/default/files/Budovani_identity_ditete_0.pdf

Průručka **Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči** (CNRP, Nadácia Síríus) – online - najdete tu: http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/nrp_dite_jineho_etnika_v_nahradni_rodinne-peci.pdf

Text **Rómské dítě žijící mimo vlastní rodinu** najdete tu: <http://terezin.websites.cz/files/download/brozury/Romske%20diti%20zijici%20mimo%20vlastni%20rodinu.pdf>

Text – **Beseda o identitě romských dětí v náhradní bílé rodině** najdete tu: <http://www.pestvys.cz/beseda-o-identite-romskych-deti-v-nahradni-bile-rodine/>

Bakalársku prácu na tému **Specifické přístupy k výchově romského dítěte v náhradní rodině** - najdete tu: http://is.muni.cz/th/135442/pedf_b/

Prezentáciu **Rómske dítě v NRP – Martina Vančáková** – najdete tu: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13866/Romske_dite.pdf

VI. časť: Užitočné informácie o ďalšej podpore a pomoci

*Vo všetkých našich **Centrách Návrat** nájdete základnú literatúru a materiály k téme podpory identity dieťaťa v náhradnej rodine, vrátane dieťaťa s rómskymi či polorómskymi koreňmi. Rovnako tu nájdete dôležité materiály **k problematike pripútania, traumy a iných tém náhradného rodičovstva.***

*Okrem materiálov sú vám k dispozícii **naši sociálni pracovníci, psychológovia, špeciálni pedagógovia a terapeuti**, aby vám boli oporou na vašej spoločnej ceste. **Sme špecialisti na náhradnú rodinnú starostlivosť, pokojne sa o nás oprite.***

*V podpore prijatého dieťaťa vám môžu byť oporou aj **niektorí laickí poradcovia a poradkyne (skúsení náhradní rodičia)**, ktorí sa viac orientujú na túto tému, prípadne koordinátori klubov náhradných rodín. Kontakty na **Kluby náhradných rodín** nájdete na www.navrat.sk, o laických poradkyňiach a poradcov sa môžete dozvedieť v našich centrách, prípadne sa informujte v **Asociácii náhradných rodín** (www.anr.sk).*

*V prípade praktických otázok môžete využiť aj našu: **Infolinku nielen o adopcii**: 0907 80 80 80 alebo verejne dostupné kontakty (telefonické a e-mailové) na našich odborných pracovníkov v rámci Slovenska (nájdete ich na www.navrat.sk)*

V prípade, že ste adoptívni, pestúnski, prípadne profesionálni rodičia, odporúčame aj iné špeciálne publikácie:

- *Nádej na uzdravenie – Sprievodca pre rodičov v oblasti traumy a pripútania, vydal Návrat, o. z., 2012*
- *Od strachu k láske, Bryan Post, vydal Návrat, o. z., 2015*
- *Rob(i)me knihy života, vydal Návrat, o. z., 2013*

Od roku 1993 Návrat odbornými službami a priamou advokáciou prispieva k tvorbe spoločnosti ohľadupľnejšej k právam a právom chráneným záujmom detí, bez rozdielu na ich sociálnu situáciu a pôvod. Ďakujeme všetkým za akúkoľvek podporu!

Sme presvedčení, že VZŤAHY v čase detstva sú nenahraditeľnou oporou pre smerovanie v budúcnosti. Sme presvedčení, že každé DIEŤA potrebuje vyrastať v láskyplnom rodinnom prostredí s hlbokými vzťahmi.

Podakovanie

Osobitne ďakujeme Alenke a Tiborovi, Milenke, Janette a mnohým ďalším krásnym ľuďom, ktorými je radosť nechať sa inšpirovať a obohacovať. Ďakujeme všetkým deťom (s rómckymi, polorómckymi a nerómckymi koreňmi), ktoré nás v práci stretli. Tešíme sa, ako rozkvitajú a ako sa odvážne vzopreli svojim problémom. Ďakujeme dospelým, ktorí sa do nich zamilovali a rozhodli sa im byť oporou.

PS:

Keď som zadávala túto publikáciu do tlače, mala som za sebou čerstvý zážitok – jedno z detí, ktoré prišlo pred rokmi do nerómskej pestúnskej rodiny, bolo včera v opere. Nesedelo v hľadisku. Hralo v predstavení. A publikum mu tlieškalo. (D.Z.)

Publikácia vyšla v prvom vydaní ako súčasť projektu realizovaného Návratom v rokoch 2012-2013.

Názov projektu:

Vybraná skupina rómskych detí pre podporné programy inkluzie: rómske deti v nerómskej náhradnej rodine (odporúčania akreditovaného subjektu pre profesionálov a laikov)

Súčasťou projektu bol aj **výskum** realizovaný Katedrou sociálnej práce Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici o živote detí v náhradných rodinách na Slovensku. **ĎAKUJEME** všetkým, ktorí sa doň zapojili. Záverečná správa z výskumu je dostupná na **www.navrat.sk**

Čo môžete urobiť pre dieťa, ktoré ste si zamilovali

Vydal: Návrat, o. z. 2018 ako druhé rozšírené vydanie

V publikácii sú použité fotografie z archívu Návratu a fotografie a citáty adoptívnych a pestúnskych rodín (s ich súhlasom).

Zostavovateľka príručky: Dana Žilinčíková (sprievodné texty) s podporou Júlie Šimekovej a ďalších kolegýň z Návratu a 12 účastníkov seminára „Rómske dieťa v nerómskej rodine“.

Jazykové korektúry: Iveta Straková a Ľubica Vyhnánková

Projekt bol podporený Nadáciou Open Society Fund. ĎAKUJEME.

